

פרשת האזינו

שנת תשפ״ז

שאלת השבוע

למה אין עונין אמן בבית המקדש

נערך על ידי הרב שת אברהם הורוויץ
ראש כולל, כולל ידיעת התורה

שאלת השבוע

למה אין עונין אמן בבית המקדש?

לב:ג **כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:**

פרש"י, "כשאקרא ואזכיר שם ה', אתם הבו גודל לאלהינו וברכו שמו, מכאן אמרו, שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש (תענית טז:)".

אבל כשפותחים את הגמ' בתענית, כתוב שם: "במה דברים אמורים בגבולין אבל במקדש אינו כן לפי שאין עונין אמן במקדש. ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר, (נחמיה ט-ה) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה. יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת, ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה. ואלא במקדש מהו אומר, ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד."

הדין הכתוב ברש"י אכן נמצא שם, אבל הלימוד הוא מפסוק אחר לגמרי!

הקושיא: למה מביא רש"י מקור אחרת מן הגמרא?

שלחו את הצעתכם לפני גיליון השבוע הבא.

השאלה והתשובות מהשבוע שעבר

השאלה מהשבוע שעבר

פרשת נצבים-וילך תשפ"ו

כט:כח **הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד-עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:**

פירש רש"י: "נקוד על 'לנו ולבנינו', לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן (סנהדרין מג:), משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל, ונעשו ערבים זה לזה".

וצריך עיון, מנין יודע רש"י שהערבות באה בהר גריזים ובהר עיבל? הרי בגמרא שם נאמר רק "עד שעברו ישראל את הירדן"? באמת, גם בפירושו על הגמרא הוסיף רש"י וכתב, "עד שעברו את הירדן – ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ונעשו ערבים זה בזה." וגם בזה יש להבין מנין לו לפרש כן, דאינו כפשטות הגמרא, שהרי לפי הפשטות, מיד לאחר שעברו את הירדן כבר התחייבו בערבות, ולא רק לאחר ימים רבים כשהגיעו להר גריזים ולהר עיבל, אחר מלחמת יריחו ומלחמת עי, כדמפורש בפסוקים בספר יהושע פרק ח'.

אמנם רש"י נותן לנו רמז בסוף דבריו בסנהדרין שם, שהמשיך וכתב, "כדאמרינן במסכת סוטה (דף לז:)."

ושם עוסקת הגמרא בסוגיית הר גריזים והר עיבל, "תנו רבנן, ברוך בכלל, ברוך בפרט, ארור בכלל, ארור פרט, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי ארבע. ארבע וארבע הרי שמונה. שמונה ושמונה הרי שש עשרה. וכן בסיני וכן בערבות מואב, שנאמר, אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו', וכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'... רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון, אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים", משום ערבות.

ונראה שרש"י מבין שדברי רבי שמעון בן יהודה שייכים למעמד הר גריזים ובהר עיבל, וכוונתו שדין הערבות התחיל רק אז.

אך לכאורה אי אפשר לפרש כן, שהרי הוא אמר דבריו משמו של ר"ש, ור"ש עצמו חולק על חשבון התנא קמא לכפול את כל הבריתות בשלושת המקומות הללו (הר גריזים ועיבל, סיני, וערבות מואב), ואומר: "ר"ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אהל מועד שבמדבר". נמצא שכאשר מדבר ר"ש בנושא הערבות, אינו מדבר על הר גריזים והר עיבל כלל וכלל!

ועוד, כיצד מבטא ר"ש את חיוב הערבות? "של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים", שעל כורחנו כוונתו שכל אחד מכלל ישראל חייב כנגד מספר אנשים זה, שהוא מניין כלל ישראל. ומתי היו כלל ישראל במספר זה? זהו המניין של תחילת ספר במדבר, "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", ולא מניין כלל ישראל כשעמדו על הר גריזים והר עיבל, וגם לא כשעברו את הירדן! אלא נראה פשוט, שגם אם לא נאמר שר"ש חולק לגמרי על הסוגיא במסכת סנהדרין שסוברת שערבות חלה רק כשיעברו את הירדן, על כל פנים הוא סובר כרבי יהודה שם, שעל הנגלות כבר הייתה ערבות מתחילת קבלת התורה בהר סיני, ור"ש כאן מדבר על אותה ערבות.

אם כן, אין בידינו שום מקור לכך שמה שכתוב בגמרא "עד שעברו ישראל את הירדן" הכוונה היא למעמד הר גריזים והר עיבל.

ולא זו בלבד שלא מצאנו שום מקור לדבריו לפרש את הגמרא שלא כפשטה, אלא שדבריו ממש בסתירה לכל הסוגיה שם בסנהדרין, שכל כולו לפרש למה נענשו כלל ישראל על מעשה עכן שעבר על חרם של יהושע אם דרשינן שעבר כבר כמה פעמים חרמים של משה רבינו, ולכן פירש שכלל ישראל לא נענשו מחמת ערבות עד שעברו את הירדן. ומתי מעל עכן בחרם של יהושע - לאחר מלחמת העי. ומתי עמדו על הר גריזים והר עיבל - לאחר המעשה של עכן, כדמוכח מסדר הפסוקים בפרק ח', וכן משמע מהמשך הגמרא בסנהדרין (מד.), "ויאמר ה' אל יהושע קום לך – דרש רבי שילא, אמר לו הקב"ה שלך קשה משלהם, אני אמרתי והיה בעברכם את הירדן תקימו ואתם ריחקתם ששים מיל."

השאלה: איך ידע רש"י דערבות התחיל דוקא במעמד הר גריזים והר עיבל?

התשובות מהשבוע שעבר

לענין הקושיא על רש"י, שלא מסתדר עם הסוגיא בגמ' סנהדרין, באמת רש"י אתי שפיר לשיטתו, וכמו שהעיר **ר' יוסף קרמן** (ביתר עילית), דעל הפסוקים של הר גריזים והר עיבל הכתובים אחר מעשה עכן כתב (יהושע ח:ל), "פרשה זו כתובה מוקדם ומאוחר, שמיום שעברו את הירדן עשה כן." נמצא דאפילו אם אומרים דאין ערבות עד קבלת השבועה בהר גריזים והר עיבל, זה היה קודם מעשה עכן, ושפיר מתורצת קושיית הגמ' הנ"ל.

מקור לשיטת רש"י הוא גמ' סוטה לו., "בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום, עברו ישראל את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר מששים מיל וגו'," הא מפורש בגמ' דמעמד הר גריזים והר עיבל היה באותו יום שעברו את הירדן.

ואם כן, נחזור להגמ' סנהדרין מד. ולפרש אותה כראוי. דאיתא שם, "ויאמר ה' אל יהושע קום לך, דריש ר' שילא א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם׳ אני אמרתי והיה בעברכם את הירדן תקימו, ואתם ריחקתם ס' מיל. בתר דנפק, אוקים רב אמורא עליה ודרש כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע, לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה".

שעד היום הייתי לומד שרב ס"ל דמה שהמתין מלעשות מעמד הר גריזים והר עיבל עד לאחר מלחמת העי היה קיום רצון הקב"ה, ולא היה צריך לעשות אותו דוקא באותו יום. אבל עכשיו נראה שכוונת רב היא שבאמת לא שהה בקבלת מצוה זו, ובאמת כן עשאה מיד כשעברו את הירדן.

גם מה שיוצא מזה הוא, שמה שכתב הגמרא "עד שעברו את הירדן" ומה שפירש רש"י, "משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל," אין כל כך הפרש ביניהם, ששניהם נעשו ביום אחד. מכל מקום, ראוי לעיין באמת איך ידע רש"י שלא התחילה הערבות באותו רגע שעברו את הירדן, כפשטות הגמרא.

הייתי חושב שהדרך לפתור את הבעיה הזו היא לעיין איך בדיוק ידע הגמרא עצמה שהערבות לא התחילה עד שעברו את הירדן. אפילו אם דרשינן הנקודות של הפסוק "הנסתרות וכו'" ללמד אותנו שיש חילוק בהנהגת הקב"ה עד עכשיו ומעכשיו ולהמשך, לא נאמר פסוק זה לא כשעברו את הירדן ולא כשעמדו על הר גריזים והר עיבל. ואיך ידע הגמרא עצמה שמשה רבינו לא הזהיר להם על שינוי שיעשה עכשיו, אלא רק לאחר שעברו את הירדן? ומשם נראה אם שייך לומר שכוונת הגמ' היא להעברת הירדן ממש, או למעמד הר גריזים והר עיבל.

באמת לא מצאתי הרבה מפרשים שמדברים על זה. אבל כן מצאתי **בראב"ן** [שו"ת סי' מה] שכתב דזה גופא הלימוד מהנקודות: דאילו לא נקוד הייתי אומר שמשעת דיבור התחילו הערבות, קמ"ל ע"י הניקוד שלא התחילה הערבות עד לאחר זמן. והכוונה היא לקבלת השבועה על הר גריזים והר עיבל, דשם קיבלו הארורים על כל העבירות, ושם כולם עבירות שבסתר. אז לפי ר"י, שקיבלו ערבות גם על הנסתרות, הקבלה הזו היתה ע"י אותם הארורים. ולפי ר' נחמיה, דלא קיבלו אלא על הנגלות, דרש שלכן נתנו הארורים דוקא על העושים עבירות אלו בסתר, להראות דאע"פ שמקבלים ערבות באותו מעמד, הנסתרות נשארות להיות רק לה' אלקינו, שהוא יתן הארור למי שראוי, והערבות חלה רק על הנגלות.

ר' אהרן שפירא (ביתר עילית) הראה לי למש"כ **בגור אריה** על הפסוק שלנו: "וטעם אלו י"א נקודות, יש מפרשים דהם י"א נקודות נגד י"א ארורים שקבלו עליהם, ולומר דהאי 'לנו ולבנינו' נוהג כשקבלו את התורה באלו י"א ארורין".

ולפי שתי פירושים אלו ברורים דברי רש"י, שמש"כ הגמ' "עד שעברו את הירדן" באמת הכוונה היא למעמד הר גריזים והר עיבל.

How it Works

מדי שבוע המבנה יהיה פשוט ויורכב משני חלקים:

השאלה: נציג קושיה חזקה ולא פתורה על הפרשה, שתוכלו לדון בה במהלך השבת.

התשובות: שבוע לאחר מכן, נציג וננתח תשובות שנשלחו על ידי המאזינים, מיד לאחר הצגת השאלה של השבוע הבא.

השיח לא נעצר שם — ניתן להמשיך ולדון בתשובות, ותובנות נבחרות יקובצו ויצאו לאור בסופו של דבר **בספר** ייעודי.

הגשת תשובות

להגשת תשובות, להצטרפות לרשימת התפוצה בדוא"ל, או לקבלת פרטים על הנצחת שבוע, ניתן לשלוח הודעה לכתובת

shaisavraham@gmail.com

הקדשות שבועיות

הקדישו את הפרשה (לא) פתורה

הקדשות יזכו לציון בולט בגיליון השבועי שבחרתם בכל הפלטפורמות — במהדורות הכתובות בעברית ובאנגלית, בהקלטות האודיו, בדיוור בדוא״ל, בקבוצות הוואטסאפ, ובספר העתידי.

להקדשת גיליון שבועי, פנו בדוא״ל

shaisavraham@gmail.com

ההקדשות מסייעות ישירות לכולל ידיעת התורה.